

در حریم شاعران

(زندگی و شعر شاعران از گذشته تا امروز)

تألیف: دکتر محمد علی کزایی

چاپ اول: ۱۳۷۷ خورشیدی

مکان چاپ: تهران

موضوع: ادبیات

(این کتاب به مناسبت سالگرد تولد شاعران بزرگ ایران چاپ شده است)

در این کتاب به زندگی و شعر شاعران بزرگ ایران پرداخته شده است.

مطالعه میسر است

زهراسادات حسینی

۷۳۷۷

گرای، غلامعلی، ۱۳۴۷ -
در حریم شاعران (زندگی و شعر شاعران از گذشته تا امروز) / مؤلفان: غلامعلی
گرای، زهرا سادات حسینی. - قم: لامک، ۱۳۸۹.
۴۴۰ ص.

ISBN: 978-600-91978-1-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه.

۱. شاعران ایرانی - مرگزشتنامه. ۲. شعر فارسی - مجموعه‌ها. الف. حسینی،
زهرا سادات. ب. عنوان.

۸۶۱/۰۰۹

PIR۳۵۴۲ / گ ۴ د ۴

۱۳۸۹

نشر لامک

مرکز چاپ

قم / خیابان ارم / پاساژ قدس / ۶۵۰۳۰۱

تلفن: ۷۷۴۴۶۹۷ - تلفکس: ۷۸۳۲۴۷۳

کتابکده‌ی دانشگاهی

در حریم شاعران

(زندگی و شعر شاعران از گذشته تا امروز)

مؤلفان: غلامعلی گرای - زهرا سادات حسینی

ناشر: لامک

شمارگان: یک هزار جلد

نوبت چاپ: اول

قطع و تعداد صفحات: وزیری، ۴۴۰ صفحه

سال چاپ: ۱۳۹۱

طراحی جلد و صفحه آرایی: موسوی ۷۷۴۷۳۹۳

ISBN: 978-600-91978-1-1

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۹۷۸-۱-۱

قیمت ۱۰۵۰۰ تومان

.....	۸۶
.....	۸۷
.....	۸۸
.....	۸۹
.....	۹۰

فهرست مطالب

.....	۱۳	مقدمه
.....	۱۴	
.....	۱۵	
.....	۱۶	
.....	۱۷	
.....	۱۸	
.....	۱۹	
.....	۲۰	
.....	۲۱	
.....	۲۲	
.....	۲۳	
.....	۲۴	
.....	۲۵	
.....	۲۶	
.....	۲۷	
.....	۲۸	
.....	۲۹	
.....	۳۰	
.....	۳۱	
.....	۳۲	
.....	۳۳	
.....	۳۴	
.....	۳۵	
.....	۳۶	
.....	۳۷	
.....	۳۸	
.....	۳۹	
.....	۴۰	
.....	۴۱	
.....	۴۲	
.....	۴۳	
.....	۴۴	
.....	۴۵	
.....	۴۶	
.....	۴۷	
.....	۴۸	
.....	۴۹	
.....	۵۰	
.....	۵۱	
.....	۵۲	
.....	۵۳	
.....	۵۴	
.....	۵۵	
.....	۵۶	
.....	۵۷	
.....	۵۸	
.....	۵۹	
.....	۶۰	
.....	۶۱	
.....	۶۲	
.....	۶۳	
.....	۶۴	
.....	۶۵	
.....	۶۶	
.....	۶۷	
.....	۶۸	
.....	۶۹	
.....	۷۰	
.....	۷۱	
.....	۷۲	
.....	۷۳	
.....	۷۴	
.....	۷۵	
.....	۷۶	
.....	۷۷	
.....	۷۸	
.....	۷۹	
.....	۸۰	
.....	۸۱	
.....	۸۲	
.....	۸۳	
.....	۸۴	
.....	۸۵	
.....	۸۶	
.....	۸۷	
.....	۸۸	
.....	۸۹	
.....	۹۰	
.....	۹۱	
.....	۹۲	
.....	۹۳	
.....	۹۴	
.....	۹۵	
.....	۹۶	
.....	۹۷	
.....	۹۸	
.....	۹۹	
.....	۱۰۰	

فرخی سیستانی «شاعری از کاروان حله»	۳۸
ویژگی‌های اشعار فرخی:	۳۸
آثار فرخی:	۳۹
نمونه‌ی اشعار:	۳۹
منوچهری «نقائش طبیعت»	۴۱
ویژگی‌های اشعار منوچهری:	۴۲
آثار منوچهری:	۴۲
نمونه‌ی اشعار:	۴۳
باباطاهر «ترانه‌ی سرای عارف»	۴۵
ویژگی‌های اشعار بابا طاهر:	۴۵
آثار بابا طاهر:	۴۶
نمونه‌ی اشعار:	۴۶
ناصر خسرو «حُجَّتِ خراسان»	۴۸
ویژگی‌های اشعار ناصر خسرو:	۴۹
آثار ناصر خسرو:	۵۰
نمونه‌ی اشعار:	۵۰
فخرالدین گرجانی «پیشرو شعر بزمی»	۵۳
ویژگی‌های اشعار فخرالدین گرجانی:	۵۴
آثار فخرالدین گرجانی:	۵۴
نمونه‌ی اشعار:	۵۴
کتابنامه‌ی فصل اول	۵۶

فصل دوم: سبک دوره‌ی سلجوقی (بینابین)

(قرن ششم)

ویژگی‌های سبکی شعر دوره‌ی سلجوقی	۵۸
مسعود سعد «زندانی حصار نای»	۵۹
ویژگی‌های اشعار مسعود سعد:	۶۰
آثار مسعود سعد:	۶۰
نمونه‌ی اشعار:	۶۱
خیام «فیلسوف ترانه‌سرا»	۶۳
ویژگی‌های اشعار خیام:	۶۴
آثار خیام:	۶۵

۶۵	نمونه‌ی اشعار:
۶۷	سنایی «حکیم اقلیم عشق»
۶۸	ویژگی‌های اشعار سنایی:
۶۸	آثار سنایی:
۶۹	نمونه‌ی اشعار:
۷۲	انوری «مفلس کیمیا فروش»
۷۳	ویژگی‌های اشعار انوری:
۷۳	آثار انوری:
۷۳	نمونه‌ی اشعار:
۷۶	خاقانی «شاعر صبح»
۷۷	ویژگی‌های اشعار خاقانی:
۷۷	آثار خاقانی:
۷۷	نمونه‌ی اشعار:
۸۰	نظامی «داستان سرای عالم»
۸۱	ویژگی‌های اشعار نظامی:
۸۱	آثار نظامی:
۸۲	نمونه‌ی اشعار:
۸۶	کتابنامه‌ی فصل دوم
□ فصل سوم: سبک عراقی (قرن هفتم، هشتم و نهم)	
۸۸	ویژگی‌های سبکی شعر عراقی
۸۹	عطار «نگارنده‌ی زیور پارسی»
۸۹	ویژگی‌های اشعار عطار:
۹۰	آثار عطار:
۹۲	نمونه‌ی اشعار:
۹۵	مولوی «سراینده‌ی اسرار فی»
۹۸	ویژگی‌های اشعار مولوی:
۹۹	آثار مولوی:
۹۹	نمونه‌ی اشعار:
۱۰۴	سعدی «شاعر آدمیت»
۱۰۶	ویژگی‌های اشعار سعدی:

.....	آثار سعدی:		۱۰۶
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۰۷
.....	امیر خسرو «طوطی هند»:		۱۱۰
.....	ویژگی‌های اشعار امیر خسرو:		۱۱۰
.....	آثار امیر خسرو:		۱۱۱
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۱۲
.....	ابن یمین «دهقان شاعر»:		۱۱۴
.....	ویژگی‌های اشعار ابن یمین:		۱۱۴
.....	آثار ابن یمین:		۱۱۵
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۱۵
.....	خواجو «نخل بند شاعران»:		۱۱۷
.....	ویژگی‌های اشعار خواجو:		۱۱۷
.....	آثار خواجو:		۱۱۸
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۱۹
.....	عبید زاکانی «منتقد اجتماعی»:		۱۲۱
.....	ویژگی‌های اشعار عبید:		۱۲۱
.....	آثار عبید:		۱۲۲
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۲۲
.....	حافظ «رند عالم‌سوز»:		۱۲۵
.....	ویژگی‌های اشعار حافظ:		۱۲۶
.....	آثار حافظ:		۱۲۹
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۲۹
.....	جامی «خاتم الشعرا»:		۱۳۲
.....	ویژگی‌های اشعار جامی:		۱۳۳
.....	آثار جامی:		۱۳۳
.....	نمونه‌ی اشعار:		۱۳۵
.....	کتابنامه‌ی فصل سوم:		۱۳۷

□ فصل چهارم: مکتب وقوع و واسوخت (بینابین)

(قرن دهم)

.....	ویژگی‌های شعری مکتب وقوع و واسوخت:		۱۴۰
.....	بابا فغانی «حافظ کوچک»:		۱۴۱

۱۴۱	ویژگی‌های اشعار بابا فغانی:
۱۴۲	آثار بابا فغانی:
۱۴۲	نمونه‌ی اشعار:
۱۴۴	وحشی بافقی «مبدع مکتب و اسوخت»:
۱۴۴	ویژگی‌های اشعار وحشی:
۱۴۵	آثار وحشی:
۱۴۵	نمونه‌ی اشعار:
۱۴۸	کتابنامه‌ی فصل چهارم:

□ فصل پنجم: سبک هندی

(قرن یازدهم و نیمه‌ی اول دوازدهم)

۱۵۰	ویژگی‌های سبکی شعر هندی:
۱۵۱	محتشم «پدرِ مرثیه‌نمایی»:
۱۵۱	ویژگی‌های اشعار محتشم:
۱۵۲	آثار محتشم:
۱۵۲	نمونه‌ی اشعار:
۱۵۵	صائب «خداوندگارِ مضمون‌های تازه»:
۱۵۶	ویژگی‌های اشعار صائب:
۱۵۷	آثار صائب:
۱۵۷	نمونه‌ی اشعار:
۱۶۰	بیدل «شاعرِ آینه‌ها»:
۱۶۰	ویژگی‌های اشعار بیدل:
۱۶۱	آثار بیدل:
۱۶۲	نمونه‌ی اشعار:
۱۶۴	کتابنامه‌ی فصل پنجم:

□ فصل ششم: سبک دوره‌ی بازگشت

(اواسط قرن دوازدهم تا پایان قرن سیزدهم)

۱۶۶	ویژگی‌های سبکی شعر دوره‌ی بازگشت:
۱۶۷	هاتف «طیبِ اقلیمِ عشق»:
۱۶۷	ویژگی‌های اشعار هاتف:
۱۶۸	آثار هاتف:

۱۶۸	نمونه‌ی اشعار:
۱۷۱	صبا «حماسه سرای مُقلد»
۱۷۱	ویژگی‌های اشعار صبا:
۱۷۲	آثار صبا:
۱۷۲	نمونه‌ی اشعار:
۱۷۵	فروغی «خاک‌نشین ره عشق»
۱۷۵	ویژگی‌های اشعار فروغی:
۱۷۶	آثار فروغی:
۱۷۶	نمونه‌ی اشعار:
۱۷۹	قائنی «شاعر تغزل‌های زیبا»
۱۸۰	ویژگی‌های اشعار قائنی:
۱۸۱	آثار قائنی:
۱۸۱	نمونه‌ی اشعار:
۱۸۴	کتابنامه‌ی فصل ششم:
۲۰۶	فصل هفتم: شعر دوره‌ی مشروطه (بینابین)
۲۰۶	(نیمه‌ی اول قرن چهاردهم ه.ق)
۱۸۶	ویژگی‌های سبکی شعر دوره‌ی مشروطه:
۱۸۷	نسیم شمال «شاعر مردم»
۱۸۸	ویژگی‌های اشعار نسیم شمال:
۱۸۹	آثار نسیم شمال:
۱۸۹	نمونه‌ی اشعار:
۱۹۲	ایرج میرزا «سعدی معاصر»
۱۹۳	ویژگی‌های اشعار ایرج:
۱۹۴	آثار ایرج:
۱۹۵	نمونه‌ی اشعار:
۱۹۸	دهخدا «شاعر مرغ سحر»
۱۹۹	ویژگی‌های اشعار دهخدا:
۲۰۰	آثار دهخدا:
۲۰۱	نمونه‌ی اشعار:
۲۰۴	عارف «شاعر ملی ایران»
۲۰۵	ویژگی‌های اشعار عارف:

۲۰۶	آثار عارف:	۲۰۶
۲۰۶	نمونه‌ی اشعار:	۲۰۶
۲۰۹	اقبال «موج بی‌قرار»:	۲۰۹
۲۱۰	ویژگی‌های اشعار اقبال:	۲۱۰
۲۱۱	آثار اقبال:	۲۱۱
۲۱۲	نمونه‌ی اشعار:	۲۱۲
۲۱۵	بهار «ستایشگرِ وطن و آزادی»:	۲۱۵
۲۱۸	ویژگی‌های اشعار بهار:	۲۱۸
۲۱۹	آثار بهار:	۲۱۹
۲۲۰	نمونه‌ی اشعار:	۲۲۰
۲۲۴	لاهوری «شاعرِ آواره از وطن»:	۲۲۴
۲۲۵	ویژگی‌های اشعار لاهوری:	۲۲۵
۲۲۵	آثار لاهوری:	۲۲۵
۲۲۵	نمونه‌ی اشعار:	۲۲۵
۲۲۹	فرخی یزدی «شاعرِ لب‌دوخته»:	۲۲۹
۲۳۰	ویژگی‌های اشعار فرخی یزدی:	۲۳۰
۲۳۱	آثار فرخی یزدی:	۲۳۱
۲۳۱	نمونه‌ی اشعار:	۲۳۱
۲۳۳	عشقی «شهیدِ عشقِ وطن»:	۲۳۳
۲۳۴	ویژگی‌های اشعار عشقی:	۲۳۴
۲۳۴	آثار عشقی:	۲۳۴
۲۳۵	نمونه‌ی اشعار:	۲۳۵
۲۳۹	کتابنامه‌ی فصل هفتم:	۲۳۹
۲۴۰	فصل هشتم: سبک شعر نو (از ۱۳۰۰ ه.ش تا ۱۳۵۷ ه.ش)	۲۴۰
۲۴۴	ویژگی‌های سبکی شعر نو:	۲۴۴
۲۴۵	نیما «قنویس شاعران»:	۲۴۵
۲۴۶	ویژگی‌های اشعار نیما:	۲۴۶
۲۴۸	آثار نیما:	۲۴۸
۲۴۹	نمونه‌ی اشعار:	۲۴۹
۲۵۵	پژمان بختیاری «عاشقِ مادر»:	۲۵۵

۲۵۵	ویژگی‌های اشعار پژمان:
۲۵۶	آثار پژمان:
۲۵۷	نمونه‌ی اشعار:
۲۵۹	شهریار «سلطان عشق»:
۲۶۲	ویژگی‌های اشعار شهریار:
۲۶۳	آثار شهریار:
۲۶۴	نمونه‌ی اشعار:
۲۶۸	پروین «اختر چرخ ادب»:
۲۶۹	ویژگی‌های اشعار پروین:
۲۷۰	آثار پروین:
۲۷۰	نمونه‌ی اشعار:
۲۷۵	رهی «گوهر تابناک»:
۲۷۶	ویژگی‌های اشعار رهی:
۲۷۷	آثار رهی:
۲۷۷	نمونه‌ی اشعار:
۲۸۱	امیری «شاعر آندوه»:
۲۸۲	ویژگی‌های اشعار امیری:
۲۸۲	آثار امیری:
۲۸۳	نمونه‌ی اشعار:
۲۸۶	خانلری «شاعر نقاد»:
۲۸۷	ویژگی‌های اشعار خانلری:
۲۸۸	آثار خانلری:
۲۸۹	نمونه‌ی اشعار:
۲۹۵	حمیدی «سنت‌گرای سرسخت»:
۲۹۶	ویژگی‌های اشعار حمیدی:
۲۹۶	آثار حمیدی:
۲۹۷	نمونه‌ی اشعار:
۳۰۱	توللی «شاعر باستان‌شناس»:
۳۰۲	ویژگی‌های اشعار توللی:
۳۰۴	آثار توللی:
۳۰۴	نمونه‌ی اشعار:
۳۰۹	حالت «شاعر طنزپرداز»:

۳۱۰	ویژگی‌های اشعار حالت:
۳۱۰	آثار حالت:
۳۱۲	نمونه‌ی اشعار:
۳۱۵	شاملو «بامداد خسته»
۳۱۷	ویژگی‌های اشعار شاملو:
۳۱۹	آثار شاملو:
۳۲۰	نمونه‌ی اشعار:
۳۲۶	مشیری «شاعر کوجه‌ی خاطره‌ها»
۳۲۷	ویژگی‌های اشعار مشیری:
۳۲۸	آثار مشیری:
۳۲۹	نمونه‌ی اشعار:
۳۳۴	نسیمین «نیمای غزل»
۳۳۵	ویژگی‌های اشعار نسیمین:
۳۳۶	آثار نسیمین:
۳۳۶	نمونه‌ی اشعار:
۳۴۱	ابتهاج «سایه‌ی حافظ»
۳۴۲	ویژگی‌های اشعار ابتهاج:
۳۴۳	آثار ابتهاج:
۳۴۳	نمونه‌ی اشعار:
۳۴۸	اخوان «لولی و شن مغموم»
۳۵۰	ویژگی‌های اشعار اخوان:
۳۵۲	آثار اخوان:
۳۵۲	نمونه‌ی اشعار:
۳۵۸	سهراب «شاعر نقاش»
۳۶۱	ویژگی‌های اشعار سهراب:
۳۶۲	آثار سهراب:
۳۶۲	نمونه‌ی اشعار:
۳۶۸	نادر پور «شاعر چشم‌ها و دست‌ها»
۳۶۸	ویژگی‌های اشعار نادر پور:
۳۶۹	آثار نادر پور:
۳۷۰	نمونه‌ی اشعار:
۳۷۴	فروغ «پری کوچک غمگین»

۳۷۶	ویژگی های اشعار فروغ:
۳۷۸	آثار فروغ:
۳۷۸	نمونه ی اشعار:
۳۸۲	مصدق «شاعر حقوق دان»:
۳۸۳	ویژگی های اشعار مصدق:
۳۸۴	آثار مصدق:
۳۸۵	نمونه ی اشعار:
۳۹۰	شفیعی کدکنی «شاعر روزگاران»:
۳۹۱	ویژگی های اشعار دکتر شفیع کدکنی:
۳۹۳	آثار دکتر شفیع کدکنی:
۳۹۵	نمونه ی اشعار:
۴۰۰	کتابنامه ی فصل هشتم:

فصل نهم: سبک ادبیات انقلاب اسلامی

(۱) سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ هـ.ش)

۴۰۸	ویژگی های سبکی ادبیات انقلاب اسلامی:
۴۰۹	اوستا «پالیزبان قصیده»:
۴۱۰	ویژگی های اشعار اوستا:
۴۱۱	آثار اوستا:
۴۱۱	نمونه ی اشعار:
۴۱۶	موسوی گرمارودی «بنیان گذار شعر نو مذهبی»:
۴۱۷	ویژگی های اشعار گرمارودی:
۴۱۸	آثار گرمارودی:
۴۱۸	نمونه ی اشعار:
۴۲۵	حسن حسینی «شاعر دفاع مقدس و عاشورا»:
۴۲۶	ویژگی های اشعار حسینی:
۴۲۶	آثار حسینی:
۴۲۷	نمونه ی اشعار:
۴۳۲	قیصر امین پور «شاعر عاشقانه ها»:
۴۳۳	ویژگی های اشعار امین پور:
۴۳۴	آثار امین پور:
۴۳۵	نمونه ی اشعار:
۴۴۰	کتابنامه ی فصل نهم:

«این کتاب را تقدیم می‌کنیم به»

همه‌ی دوستداران شعر و ادب فارسی»

مقدمه

ای نام تو بهترین سرآغاز

اگر تاریخ نماینده‌ی چند و چونی رویدادهای گذشته است، ادبیات تصویرگر اندیشه و عاطفه و به طور کلی زندگی انسان‌هاست، که در آینه‌ی تاریخ نشانی از آن نیست، و یا اگر هست بسی ناچیز و بی‌اعتبار است. ادبیات گزارشگر روح زمانه است؛ کم‌چک‌ترین گوشه‌های روان و عاطفه‌ی انسان‌ها را می‌کاود و آنچه بر آدمیان رفته و با خیال آنان در آینه می‌کشد و در آینه‌ی روشن خود می‌نماید، و از این روست که آگاهی به چگونگی آن در مسیر زمان، گذشته از انداز هنری، جنبه‌ی معرفت‌شناختی گرانسنگی دارد. معرفت به واکنش‌های اجتماعی و عاطفی ملت‌ها که در درازنای تاریخ زیسته‌اند.

پوشیده نیست که پهنه‌ی شعر فارسی، دریای گسترده‌ای است که غوطه خوردن در آن کار چندان ساده‌ای نیست و مؤلفان این اثر احساس می‌کنند چون کشتی نشستگانی‌اند که در دریای بی‌کران با یأس دل بر ساحل مراد بسته‌اند؛ ولی نباید از یاد بُرد که:

هم به قدر تشنگی باید چشید»

«آب دریا را اگر نتوان کشید

در نگارش این کتاب سعی بر آن داشته‌ایم که از تمامی منابع تاریخ ادبیات فارسی، سبک‌شناسی و نقد ادبی بهره ببریم و بر آن بوده‌ایم تا تلفیقی از این سه علم را در شناخت هر شاعر به کار بیندیم و در این راه در حد امکان از همه‌ی منابع و مراجع موجود استفاده نموده‌ایم.

«در حریم شاعران» یا، زندگی و شعر شاعران از گذشته تا امروز، در نه فصل گرد آمده است. هر فصل بر اساس سبک‌های ادبی شعر فارسی نام‌گذاری شده است.

برای مثال: فصل اول تحت عنوان «سبک خراسانی» حاوی ویژگی‌های سبکی شعر خراسانی و معرفی کامل بهترین شاعران این سبک است؛ در ضمن با توجه به همین ویژگی‌هاست که برای هر شاعر نامی خاص را برگزیده‌ایم.

«کوشیده‌ایم به دنبال معرفی هر شاعر که شامل جنبه‌های متفاوت زندگی علمی و اخلاقی و تحصیلی آنان است، شبکه و ویژگی‌های شعری آن شاعر را نیز از دیدگاه سبک‌شناسی و نقد ادبی بررسی کنیم، سپس به معرفی آثار او بپردازیم و سرانجام نمونه‌هایی از بهترین اشعار آن شاعر را به دست دهیم.

در پایان هر فصل کتابنامه‌ای آمده است تا دانش پژوهان و دانشجویان عزیز برای تحقیق و اطلاع بیشتر درباره‌ی هر شاعر، بتوانند از این منابع و مأخذ استفاده نمایند.

در نگارش این کتاب به اندازه‌ی توانمان کوشیده‌ایم تا تصویری از چند و چون شعر در روزگار گذشته و امروز ارائه دهیم، بی‌آن که هیچ ادعایی در خصوص کامل بودن این مجموعه داشته باشیم.

امیدواریم که استادان فرزانه‌ی ادب فارسی از یادآوری کاستی‌ها و نارسایی‌های مجموعه‌ی حاضر ما را بی‌بهره نگذارند تا در چاپ دیگر مرتفع گردد.

اگر توفیقی در سامان یافتن این پژوهش یافته‌ایم آن را ناشی از عنایت و لطف حضرت حق می‌دانیم، که کار ساز جهان و جهانیان است و بر خود می‌دانیم که سپاس‌گزار مهر و بزرگواری بی‌دریغش باشیم.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از زانمای‌های بی‌دریغ دوست عزیز و گرامی جناب آقای دکتر مرتضی رزاق پور کمال تشکر و سپاس‌گزاری را بنماییم.

غلامعلی گرامی
زهره سادات حسینی